อินเตอร์เน็ตกับการเมืองไทย

อาจารย์ยุทธพร อิสรชัย *

บทนำ

การขยายตัวของกระบวนการโลกาภิวัตน์และอินเตอร์เน็ต ได้มีอิทธิพลที่สร้างผลกระทบต่อสังคมไทยทั้งในทางตรงและทางอ้อม อันเนื่องมาจากการหลั่งไหลของ “ทุนนิยมสมัยใหม่” ที่เกิดขึ้นทั่วโลก ส่งผลให้ทุนนิยมโลก การค้าระหว่างประเทศ หรือธุรกิจข้ามชาติ เข้ามามีบทบาทต่อการเมืองไทย เกิด “การหลั่งไหลของทุนและข้อมูลข่าวสาร” เข้าสู่ทุกส่วนของประเทศไทย สื่ออินเตอร์เน็ตก็จะแทรกซึมเข้าสู่ทุกตำบล ทุกท้องถิ่น เช่น ในปัจจุบันได้มีการทำ “โครงการสำรวจความคิดเห็นประชากรทั่วโลก” หรือ แพลนเน็ตโปรเจคท์ (www.planetproject.com) โดยส่งอาสาสมัครลงพื้นที่ทุกประเทศทั่วโลก พร้อมคอมพิวเตอร์พกพา เพื่อทำการสำรวจความคิดเห็นของประชากรโลกในเรื่องต่างๆ ด้วยคำถามเดียวกันโดยใช้อินเตอร์เน็ตเป็นสื่อกลาง ซึ่งการสำรวจครั้งนี้จะเน้นประชากรโลกที่ไม่รู้จักเทคโนโลยีเลย

อิทธิพลของกระแส “โลกาภิวัตน์” และ “การเปิดเสรี” ที่เกิดขึ้นและได้ขยายวงกว้างทั่วโลกเช่นนี้ ทำให้การสื่อสารโทรคมนาคมมีความสะดวก ติดต่อกันง่ายขึ้นจึงส่งผลให้การรับรู้ข่าวสารมีความรวดเร็ว และมีลักษณะคล้ายคลึงกันทั่วโลก หรือเกิดเป็นลักษณะ “หมู่บ้านโลก” (global village) และ “วัฒนธรรมโลก” (global culture) ส่งผลให้เกิดความขัดแย้งทางวัฒนธรรมอันเนื่องมาจากการสื่อสารที่รวดเร็วเสมือนอยู่ในชุมชนหรือประเทศเดียวกัน ทำให้เกิดการส่งผ่านวัฒนธรรมผ่านสื่อทันสมัยในยุคโลกาภิวัตน์ จากประเทศตะวันตกที่มีพื้นฐานทางวัฒนธรรมแตกต่างกับสังคมไทย ทัศนคติและค่านิยมสมัยใหม่แบบตะวันตกจะหลั่งไหลเข้าสู่สังคมไทยที่ยังคงมีทัศนคติ ค่านิยมและวัฒนธรรมแบบดั้งเดิมอยู่ จึงเกิดความขัดแย้งทางวัฒนธรรมนำมาซึ่งปัญหาสังคมต่าง ๆ มากมาย เช่น ปัญหาการมีเพศสัมพันธ์ของเยาวชนก่อนวัยอันควร การใช้สื่ออินเตอร์เน็ตเป็นช่องทางในการติดต่อเพื่อค้าประเวณี ปัญหาเยาวชนถูกมอมเมาด้วยเกมคอมพิวเตอร์

ทางด้านการเมืองนโยบายของพรรคการเมือง ตลอดจนรัฐบาลก็ได้ให้ความสำคัญกับเทคโนโลยีสารสนเทศ การสื่อสารโทรคมนาคม และอินเตอร์เน็ตกันอย่างกว้างขวาง ดังเช่น กรณีของรัฐบาลพรรคไทยรักไทยที่พยายามเสนอนโยบายในการใช้เครือข่ายสารสนเทศเพื่อการบริหารประเทศ เช่น มีนโยบายที่จะให้ตำบลต่างๆ ใช้เครือข่ายอินเตอร์เน็ตเพื่อสร้างระบบการ “พาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์” (e-commerce) ขายสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ซึ่งเป็นนโยบายที่สำคัญของรัฐบาลชุดปัจจุบัน รวมทั้งการนำสมาร์ทการ์ด (smart card) มาใช้แทนที่บัตรประจำตัวประชาชนในแบบเดิมเพื่อรองรับ

* อาจารย์ประจำสาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

ระบบพลเมืองอิเล็กทรอนิกส์ (e-citizen) อันเป็นส่วนหนึ่งของรัฐบาลอิเล็กทรอนิกส์ (e-government) และพัฒนาไปสู่สังคมอิเล็กทรอนิกส์ (e-society) ซึ่งเป็นสังคมที่มีพื้นฐานอยู่บนความรู้ข้อมูลข่าวสาร (knowledge-based society) ผ่านการเรียนรู้ทางเครือข่ายสารสนเทศ (e-learning)

ในโลกแห่งข้อมูลข่าวสารดังเช่นปัจจุบันการมีอิทธิพลเหนือเครือข่ายสารสนเทศมีส่วนสำคัญที่จะช่วยในการได้มาและรักษาอำนาจทางการเมืองไว้ การพัฒนาองค์กรทางการเมืองในระบบทุนนิยมสมัยใหม่ จึงทำให้อำนาจการเมืองเข้าไปโยงใยกับผลประโยชน์ทางธุรกิจมากยิ่งขึ้น การชิงชัยทางการเมืองด้วยการหาเสียงเชิงประชาสัมพันธ์อย่างในอดีต เริ่มเบี่ยงเบนไปสู่ "การหาเสียงในเชิงการโฆษณา" เพื่อรักษาผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของกลุ่มมาแทนที่ การหาเสียงด้วยการลงทุนจึงขยายตัวออกไปเป็นลักษณะธุรกิจการเมือง และใช้กลอุบายคล้ายคลึงกับการโฆษณาทางธุรกิจ ผู้สมัครรับเลือกตั้งจึงไม่ได้แตกต่างไปจากสินค้าที่ถูกนำมาเสนอขายด้วยยี่ห้อ โดยพรรคการเมืองเป็นเสมือนบริษัทธุรกิจที่ต้องวางแผนทางการตลาดเพื่อรักษาตลาดของการเลือกตั้งไว้ ดังนั้นการหาเสียงจึงมีลักษณะเด่นเช่นเดียวกับแบบแผนการโฆษณาผู้บริโภค ตัวผู้มีสิทธิเลือกตั้งโดยตรงในฐานะผู้บริโภคเพื่อให้เข้าใจและยอมรับผู้สมัครรับเลือกตั้ง(สินค้า) ภาพลักษณ์ของพรรคการเมือง(ยี่ห้อ) และกิจกรรมซึ่งเป็นผลงานที่ผ่านมารวมทั้งกิจกรรมในอนาคตหลังจากได้รับเลือกตั้งแล้ว[1]

ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีการสื่อสารและผลกระทบกับการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม

ความก้าวหน้าของวิทยาการการสื่อสารได้พัฒนาจนกระทั่งถึงยุคแห่งการปฏิวัติการสื่อสาร เทคโนโลยีการสื่อสารในยุคปัจจุบันนั้นทำให้อุปสรรคด้านเวลาและระยะทาง กลายเป็นเรื่องที่ไร้ความหมาย การมีโทรศัพท์ทำให้เราสามารถที่จะติดต่อสื่อสารกับบุคคลที่อยู่ห่างไกลได้ตลอดเวลา ระบบโทรทัศน์ทำให้เราเห็นและได้ยินเรื่องราวที่อยู่ไกลตัวภายในเวลาอัน รวดเร็วยิ่งขึ้น การเกิดขึ้นของการถ่ายทอดรายการสดผ่านดาวเทียมทำให้คนที่อยู่ห่างไกลจากเหตุการณ์นับเป็นหมื่น ๆ ไมล์ได้เห็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในช่วงเวลาจริงอย่างแทบไม่น่าเชื่อ อาจกล่าวได้ว่าเทคโนโลยีการสื่อสารนั้นเข้ามาช่วยขยายประสบการณ์ด้านการรับสัมผัสของมนุษย์ให้กว้างขวางออกไป[2] นำมาซึ่งการเปลี่ยนแปลงทั้งในศักยภาพและพลังอำนาจอิทธิพลของสื่อ จนแม้กระทั่งพรมแดน กองทัพและอำนาจอธิปไตยของแต่ละรัฐไม่สามารถเป็นกำแพงขวางกั้นได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งความก้าวหน้าของการสื่อสารผ่านทางคลื่นอากาศ (airwave) และคลื่นแม่เหล็กไฟฟ้า (eledtromagnetic) อันได้แก่ เครือข่ายอินเตอร์เน็ต ดังเช่นที่

---

[1] สุรพงษ์ โสธนเสถียร, <u>การโฆษณาหาเสียงกับพฤติกรรมการเลือกตั้ง</u> (กรุงเทพฯ: มูลนิธิเพื่อการศึกษาประชาธิปไตยและการพัฒนา, 2534), หน้า 268-269.

[2] Marshall McLuhan and Stevenson Nich, <u>Understanding Media Culture</u> (London: Sage Publication, 1998), p. 101.

ชัยอนันต์ สมุทวณิช กล่าวไว้ว่า การเดินทางของข้อมูลข่าวสารสามารถเคลื่อนที่ได้อย่างรวดเร็วจนก่อให้เกิดความจริงฉับพลันที่สัมผัสได้ (virtual reality) ใยแก้วนำแสงนำมาซึ่งการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ที่ bit เข้ามาแทนที่ atom เทศะ (space) แยกออกได้จากสถาน (place) ก่อให้เกิดเทศะที่ไร้สถาน (space without place)[3] เช่น เว็บไซต์ซึ่งมีที่ตั้งอยู่บนที่ว่างเสมือนจริง หรือ “Cyber Space” นั่นเอง

เทคโนโลยีการสื่อสารที่มีการพัฒนาก้าวหน้าไปไม่หยุดยั้งนั้นมีความสัมพันธ์กับอำนาจด้านการเมืองและการปกครอง เศรษฐกิจ และสังคมอย่างใกล้ชิดและเมื่อมีการปฏิวัติด้านเทคโนโลยีการสื่อสารแบบใหม่ๆ ขึ้นจะส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในลักษณะใหม่ๆ ตามมา[4] ทั้งนี้สามารถอธิบายปรากฏการณ์ดังกล่าวได้โดยใช้ทฤษฎีเทคโนโลยีเป็นตัวกำหนด (Technology Determinism) เป็นกรอบในการอธิบายได้ดังต่อไปนี้

การพัฒนาการของเทคโนโลยีการสื่อสารกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมตามทฤษฎีเทคโนโลยีเป็นตัวกำหนด สามารถอธิบายการสื่อสารทางการเมืองของกลุ่มประชากรที่ใช้ศึกษาในงานวิจัยชิ้นนี้ โดยจะใช้ทฤษฎีเทคโนโลยีเป็นตัวกำหนด อธิบายภาพรวมของงานวิจัย กล่าวคือ เทคโนโลยีการสื่อสารผ่านเครือข่ายอินเตอร์เน็ตนั้น เป็นความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีการสื่อสารที่ถือได้ว่าเป็นผลมาจากการปฏิวัติครั้งที่ 4 คือการปฏิวัติระบบอิเล็กทรอนิคส์ ดิจิตอล อันอาจมีผลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงบางประการในสังคม ซึ่งการเปลี่ยนแปลงนี้จะมีผลต่อการพัฒนาทางด้านการเมืองในทางตรงอันจะส่งผลไปถึงการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจและสังคมต่อไป ในท้ายที่สุดการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจและสังคมนั้นก็อาจก่อให้เกิดผลต่อการพัฒนาการเมืองในทางอ้อม และนำไปสู่การพัฒนาเทคโนโลยีการสื่อสารได้อีกครั้งหนึ่งโดยสามารถสรุปให้อยู่ในรูปของตัวแบบได้ดังนี้

แผนภาพที่ 1.1 ตัวแบบการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีการสื่อสาร
ซึ่งมีผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม

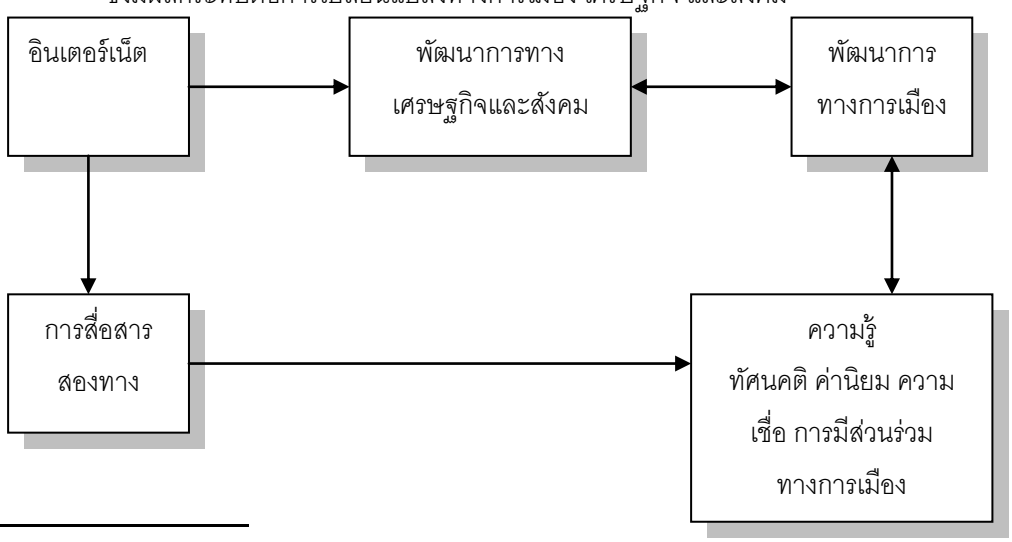

[3] ชัยอนันต์ สมุทวณิช, ประชารัฐกับการเปลี่ยนแปลง (กรุงเทพ ฯ: สถาบันนโยบายศึกษา, 2541), หน้า 3.

[4] McQual D., Mass Communication Theory, 3th ed., (London: Sage Publication, 1995), p. 121.

ระบอบประชาธิปไตยสมัยใหม่ ปรากฏการณ์ในการเกิดขึ้นของ “พื้นที่สาธารณะ” (public sphere) ซึ่งเป็นพื้นที่ที่อยู่ตรงกลางระหว่างรัฐกับประชาสังคมเป็นสิ่งสำคัญและเป็นพื้นที่ซึ่งทำหน้าที่รับประกันว่า การอภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างคนในสังคมในเชิง วิพากย์นั้นจะถูกทำให้เป็นสถาบันที่มั่นคง ชนชั้นกลางจะเข้ามามีบทบาทสำคัญในพื้นที่สาธารณะ ทำให้พื้นที่ดังกล่าวสามารถสะท้อนประโยชน์ของสาธารณะและใช้เป็นเวทีในการวิพากษ์วิจารณ์และตรวจสอบอำนาจรัฐโดยสาธารณชน ความต้องการพื้นที่สาธารณะกลายเป็นสิ่งจำเป็นเพื่อที่จะสะท้อนสิ่งที่เรียกว่า “เจตน์จำนงส่วนร่วม” (general will) ตามแนววิธีแบบสัญญาประชาคมอันจะทำหน้าที่เป็นตัวกำหนดทิศทางของสังคม ในรูปของนโยบายสาธารณะในการบริหารจัดการกิจกรรมทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคม เพราะมิฉะนั้นแล้ว สังคมประชาธิปไตยนั้นก็จะไม่สามารถดำรงอยู่ได้ และอาจจะกลับกลายไปเป็นสังคมที่อำนาจทางการเมืองตกอยู่ในความควบคุมของคนบางกลุ่มจำนวนหนึ่งเท่านั้น[5] พื้นที่สาธารณะนอกจากจำเป็นต้องดำรงอยู่เพื่อทำหน้าที่ดังกล่าวแล้ว ยังต้องได้รับการพัฒนาไปตามบริบททางการเมือง สังคม เศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงไปด้วย มิฉะนั้นจะก่อให้เกิดช่องว่างระหว่างพื้นที่สาธารณะกับการเปลี่ยนแปลงนั้น อาจส่งผลให้ประชาธิปไตยไร้ประสิทธิภาพและไม่สามารถบรรลุเป้าหมายของการเสริมสร้างและรักษาไว้ซึ่งสิทธิเสรีภาพและความเสมอภาคของคนในสังคม

ขณะเดียวกันหากพื้นที่สาธารณะมีพัฒนาการที่ก้าวล้ำเกินบริบทเหล่านั้น พื้นที่สาธารณะอาจไม่ใช่พื้นที่สาธารณะที่มุ่งสู่ผลประโยชน์ส่วนรวมก็ได้ เพราะคนบางกลุ่มอาจมีอิทธิพลในการตัดสินใจที่ประกอบขึ้นเป็นความคิดเห็นสาธารณะมากกว่ากลุ่มอื่นๆ การให้เสรีภาพในการสื่อสาร อาจนำไปสู่การที่บุคคลบางกลุ่มมีอิทธิพลในการกำหนดมติสาธารณะมากกว่ากลุ่มอื่น และทำให้ขาดความเสมอภาคอย่างแท้จริง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง “การสื่อสารทางเดียวโดยสื่อที่เป็นเชิงรูปแบบ” (formal mass) ซึ่งพื้นที่สาธารณะถูกลดบทบาทให้กลายเป็นเพียงตลาดหรือผู้บริโภคสื่อเหล่านี้เท่านั้น โดยไม่ได้มีส่วนกำหนดเนื้อหาของสื่อเหล่านี้แต่ อย่างใด[6] อันเป็นบทเรียนจากสังคมเผด็จการ ทำให้เราไม่สามารถปล่อยให้พื้นที่สาธารณะถูกควบคุมโดยรัฐ ขณะเดียวกันบทเรียนจากสังคมประชาธิปไตยทุนนิยมปัจจุบันก็ทำให้เราไม่สามารถปล่อยให้ “พื้นที่สาธารณะตกอยู่ภายใต้กลุ่มทุนขนาดใหญ่” ได้เช่นกัน การนำเอาสื่ออินเตอร์เน็ตซึ่งเป็นการสื่อสารสองทางมาใช้เป็นพื้นที่สาธารณะสมัยใหม่ที่ทันกับการเปลี่ยนแปลงของบริบททางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และเป็นสื่อที่มีราคาถูกปัจเจกบุคคลทั่วไปสามารถเป็นเจ้าของได้ก็อาจป้องกันและลดการผูกขาดสื่อหรือพื้นที่สาธารณะของกลุ่มทุนขนาดใหญ่ลงไป

---

[5] ไชยันต์ ไชยพร, “พัฒนาการของสื่อกับปรัชญาสิทธิเสรีภาพและพื้นที่สาธารณะ แง่คิด บทเรียนและปัญหาบางประการจากสังคมตะวันตก” (เอกสารประกอบวิชาสัมมนาเรื่อง สื่อ พื้นที่สาธารณะ โลกาภิวัตน์กับประชาธิปไตย คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,2545), หน้า 7-8.

[6] ไชยันต์ ไชยพร, อ้างแล้ว, หน้า 46.

สำหรับผลกระทบของเทคโนโลยีการสื่อสารที่มีต่อระบบการเมืองที่เห็นได้อย่างชัดเจนประการหนึ่งคือ เทคโนโลยีการสื่อสาร เช่น โทรทัศน์และเทปวีดีทัศน์มีส่วนยับยั้งอำนาจของผู้ปกครองที่เป็นเผด็จการไว้ได้ ในปัจจุบันนี้เป็นเรื่องยากมากที่กลุ่มทหารไม่ว่าจะเป็นที่ไหนในโลกก็ตามที่ที่จะทำการปฏิวัติ ในยุคที่ข้อมูลข่าวสารสามารถแพร่กระจายไปได้ทั่วทุกมุมโลกในเวลาอันรวดเร็ว ในยุคก่อนการปฏิวัติในประเทศใดก็เป็นเรื่องส่วนตัวของประเทศนั้น แต่ในยุคปัจจุบันมีระบบการสื่อสารเชื่อมโยงโลกทั้งโลกเข้าไว้ด้วยกัน การปฏิวัติในประเทศหนึ่งอาจส่งผลต่อการถูกต่อต้านจากประเทศอื่นด้วยเช่นในกรณีที่เกิดการรัฐประหารของคณะ รสช.ในประเทศไทย เมื่อเดือนกุมภาพันธ์ 2534 หรือการที่รัฐบาลไทยปราบปรามประชาชนที่ชุมนุมเรียกร้องประชาธิปไตยในเหตุการณ์เดือนพฤษภาคม 2535 เป็นต้น ดังนั้นในปัจจุบันและอนาคตจะมีผู้ปกครองที่เป็นเผด็จการน้อยลงรวมทั้งพวกเขาจะไม่สามารถควบคุมการไหลของข่าวสารได้อีกต่อไป ระบบเทคโนโลยีการสื่อสารแบบกระจายอำนาจ เช่น โทรศัพท์เคลื่อนที่ โทรสารและ อินเตอร์เน็ต นั้นจะทำให้ปัจเจกชนมีอำนาจมากขึ้นและทำให้พวกเขาสามารถที่จะติดตามเรื่องราวของรัฐบาลได้อย่างมีประสิทธิภาพมากกว่าที่รัฐบาลจะติดตามเรื่องราวของประชาชนเสียอีก ดังที่ เอนก เหล่าธรรมทัศน์ได้เรียกการชุมนุมประท้วงครั้งนั้นว่า “ม็อบมือถือ”[7] หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง ได้ว่าพัฒนาการของเทคโนโลยีการสื่อสารทำให้มีช่องทางการสื่อสารมากยิ่งขึ้น ประชาชนจึงมีทางเลือกในการรับรู้ข่าวสารเพิ่มมากขึ้นด้วย ตัวอย่างเช่น ในเหตุการณ์จราจลที่จตุรัสเทียนอันเหมินในปี ค.ศ.1989 นั้น นักศึกษาชาวจีนในซานฟรานซิสโกสามารถส่งข่าวสารที่รายงานโดยสำนักข่าวของสหรัฐอเมริกาผ่านทางเครื่องโทรสารกลับไปให้เพื่อนที่อยู่ในประเทศจีนได้รับรู้ว่าเกิดอะไรขึ้นบ้างในเหตุการณ์ครั้งนั้น เนื่องจากในขณะนั้นรัฐบาลจีนเซ็นเซอร์ข่าวสารในสื่อมวลชนจีนทั้งหมด[8]

การเลือกตั้งในประเทศอินโดนีเซีย เมื่อปี ค.ศ.1999 เป็นอีกตัวอย่างที่สะท้อนให้เห็นถึงผลกระทบของเทคโนโลยีการสื่อสารที่มีต่อระบบการเมือง ประชาชนชาวอินโดนีเซียที่อยู่ภายใต้การปกครอง ในระบอบเผด็จการมาเป็นเวลาอันยาวนานได้กระตือรือร้นที่จะไปใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้ง อันเป็นผลมาจากการได้รับรู้จากการเปิดรับข่าวสารการเมืองจากโลกภายนอก ทำให้พวกเขาอยากจะมีส่วนร่วมในการเลือกตั้งที่ถือว่าเป็นสัญลักษณ์ของประชาธิปไตย[9] หรือในวาระครบรอบ 10 ปีของการจราจล ที่จตุรัสเทียนอันเหมิน เมื่อเดือนพฤษภาคม ค.ศ.1999 ซึ่งชาวจีนทั่วโลกต่างมีปฏิกิริยาต่อรัฐบาลจีนผ่านเครือข่ายอินเตอร์เน็ต ก็เป็นอีกตัวอย่างหนึ่งของผลกระทบจากเทคโนโลยีการสื่อสารต่อ

---

[7] เอนก เหล่าธรรมทัศน์, ม็อบมือถือ : ชนชั้นกลางและนักธุรกิจกับพัฒนาการประชาธิปไตย (กรุงเทพ ฯ: มติชน, 2536), หน้า 40.

[8] Warren K. Agree et al., “Global Impact of The Media,” in Introduction to Mass Communication, 11th ed., (New York: Harper Collins Publishers, 1991), p. 6.

[9] David T. Hill and Krishna Sen, “The Internet in Indonesia’s New Democracy” Democratization 7 (1) (Spring 2000) : 120-121.

ระบบการเมืองในแง่ของการทำให้เกิดจิตสำนึกร่วมหรือปฏิกิริยาย้อนกลับในรูปแบบต่าง ๆ โดยไม่คำนึงถึงพรมแดนทางด้านภูมิศาสตร์[10]

ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่าพัฒนาการของเทคโนโลยีการสื่อสาร ในยุคของสื่ออินเตอร์เน็ตนั้น ส่งผลต่อระบบสังคมการเมืองในแง่ของการเพิ่มช่องทางเลือกในการรับรู้ข่าวสารของประชาชนให้มากขึ้น ส่วนในระดับปัจเจกบุคคลนั้นพัฒนาการของเทคโนโลยีการสื่อสารทำให้เกิดการเรียนรู้ เกิดทัศนคติ ตลอดจนจิตสำนึกทางการเมืองในเรื่องใดเรื่องหนึ่งร่วมกันโดยไม่มีข้อจำกัดในเรื่องพรมแดน รัฐบาลและอำนาจอธิปไตยอีกต่อไป

บทบาทของอินเตอร์เน็ตในทางการเมืองและระบบการตรวจสอบ ควบคุมการรณรงค์หาเสียงผ่านสื่ออินเตอร์เน็ต

แอลวิน และ เฮดี ทอฟเฟลอร์[11] ชี้ให้เห็นว่า ประชาธิปไตยโดยมีตัวแทนนั้น เป็นประดิษฐ์กรรมทางการเมืองที่ตอบสนองต่อปัญหาของการมีส่วนร่วมสมัยคริสต์ศตวรรษที่ 18 ได้ดีมากเพราะสามารถเปิดช่องทางปฏิกิริยาย้อนกลับระหว่างชนชั้นสูงสุดกับประชาชนชั้นล่างในสังคมโดยผ่านสภาผู้แทนราษฎร อย่างไรก็ตาม ประชาธิปไตยก็ไม่สามารถแก้ปัญหาดั้งเดิมที่เป็นปัญหาพื้นฐานทางการเมือง นั่นก็คือ ปัญหาด้านโครงสร้างอำนาจ ไม่ว่าจะมีระบบพรรคการเมืองหรือระบบผู้แทนราษฎร สังคมก็ยังมีโครงสร้างอำนาจที่แบ่งออกเป็นชนชั้นนำระดับต่างๆ และการเลือกตั้งตัวแทนประชาชนจึงเป็นเพียงวิธีการที่กลุ่มผู้นำเหล่านี้ใช้ในการรักษาอำนาจไว้ ทำให้ประชาชนเกิดความรู้สึกมีหลักประกันว่า ประชาชนยังมีทางเลือกและสามารถแสดงออกซึ่งการเลือกนี้ได้อย่างเป็นระบบ มีระยะเวลาที่แน่นอน มีการลงคะแนนลับ พวกตนยังคงเป็นใหญ่ในแผ่นดินอยู่ สามารถเลือกผู้นำไม่เลือกผู้นำได้ เป็นต้น ประชาชนได้รับโอกาสให้เลือกระหว่างผู้สมัครจากพรรคต่างๆ กล่าวคือ กระบวนการโต้ตอบติดต่อกันระหว่างประชาชนที่แท้จริงส่วนใหญ่กับชนชั้นนำหยุดอยู่แค่นั้น แต่ชนชั้นนำได้สร้างกระบวนการต่อเนื่องขึ้นมาระหว่างชนชั้นนำด้วยกันเอง คือ กระบวนการทางสภาและทางการบริหาร ซึ่งประชาชนโดยทั่วไปมีส่วนรับรู้หรือเกี่ยวข้องน้อยมาก มีแต่กลุ่มผลประโยชน์และบรรษัทใหญ่ๆ เท่านั้นที่เข้าไปอยู่ในกระบวนการนี้

การออกเสียงลงคะแนนโดยอาศัยหลักของเสียงข้างมากตามระบอบประชาธิปไตยดังที่ทำกันอยู่นั้น เป็นเพียงจำนวนและเชิงปริมาณ มิได้บ่งบอกถึงคุณภาพของทัศนะแต่อย่างใด แต่หลักเกณฑ์นี้ก็ยังถือปฏิบัติกันไปเรื่อยๆ เพราะฝ่ายข้างน้อยโดยทั่วไปแล้วมักขาดอำนาจที่จะก่อให้เกิดผลสะเทือนต่อ

---

[10] สุกัญญา สุดบรรทัด, “เมืองสารสนเทศในกระบวนทัศน์ใหม่,” วารสารนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (2542) : 6.

[11] ชัยอนันต์ สมุทวณิช, อ้างแล้ว, หน้า 80-91.

ระบบการเมือง แต่ในปัจจุบันในโลกแห่งข้อมูลข่าวสารที่เหตุการณ์หนึ่งๆ สามารถส่งผลต่อคนทั้งโลกได้ ดังที่กล่าวในข้างต้น เสียงข้างน้อยที่มาจากชุมชนไม่ว่าจะชุมชนในแอฟริกา ลาตินอเมริกา อเมริกาเหนือ เอเชีย ตลอดจนในออสเตรเลีย นิวซีแลนด์ นับวันก็ยิ่งได้รับการยอมรับถึงสิทธิที่จะอยู่รอดและอยู่ดีมากขึ้นในสถานการณ์ใหม่นี้ เช่น โครงการ Planet Project ทางเลือกที่ แอลวิน และเฮดี ทอฟเฟลอร์ เสนอก็คือ การปรับปรุงระบบการเมืองที่สามารถผสมผสานระหว่างกฎของเสียงข้างมาก (majority rule) กับพลังของเสียงข้างน้อย (minority power) ได้ ระบบการเมืองของคลื่นลูกที่สามนี้ก็คือระบบที่เน้นความสำคัญของเสียงข้างน้อย ให้อำนาจกับเสียงข้างน้อยโดยมีการเสริมให้มีประชาธิปไตยกึ่งโดยตรง (semi-direct democracy)[12] คือ แทนที่จะยึดติดอยู่กับการอาศัยสภาที่มาจากการเลือกตั้งและดำเนินการตัดสินใจภายใต้กรอบของกระบวนการทางรัฐสภาแต่เพียงอย่างเดียว ก็จะต้องให้เสียงข้างน้อยกลุ่มต่างๆ สามารถร่วมแสดงความคิดเห็น กำหนดนโยบาย และตรวจสอบการทำงานได้ด้วย

ในยุคของโลกไร้พรมแดน ยุคของสังคมข้อมูลข่าวสาร สถาบันและระบบการเมืองจะต้องกระจายอำนาจและมีกระบวนการตัดสินใจจากล่างสู่บน และจะต้องเป็นการปกครองที่เน้นความสำคัญของเสียงข้างน้อย ไม่ใช่การปกครองที่เน้นอำนาจเด็ดขาดของเสียงข้างมากแต่เพียงอย่างเดียว การนำเอาสื่ออินเตอร์เน็ตมาเป็นช่องทางในการติดต่อสื่อสารระหว่างผู้ปกครองและประชาชนอีกช่องทางหนึ่ง ก็จะช่วยสร้างเสรีภาพในการสื่อสารให้แก่ประชาชนที่จะเสนอความคิดเห็นต่อผู้บริหารประเทศได้ง่ายที่สุด ซึ่งสอดคล้องกับเหตุผลในการใช้สื่ออินเตอร์เน็ตเพื่อวัตถุประสงค์เกี่ยวกับการเมืองของกลุ่มตัวอย่าง[13] ดังตาราง 1.1

ตารางที่ 1.1 แสดงเหตุผลที่กลุ่มตัวอย่างใช้สื่ออินเตอร์เน็ตเพื่อวัตถุประสงค์ที่เกี่ยวการเมือง

เหตุผล	คะแนนเฉลี่ย	อันดับที่
เป็นช่องทางการสื่อสารที่มีเสรีภาพสูง	2.02	1
เป็นช่องทางของประชาชนที่จะเสนอความคิดเห็นต่อผู้บริหารประเทศได้ง่ายที่สุด	2.84	2
เป็นช่องทางการสื่อสารที่ปลอดภัยเป็นส่วนตัว	3.22	3
เป็นข่าวที่ไม่เผยแพร่ผ่านสื่ออื่น	3.69	4
สามารถติดตามข่าวสารได้ทุกเวลาที่ต้องการ	4.54	5
ราคาถูก	6.29	6
สามารถติดตามข่าวสารได้มากกว่าสื่ออื่น	6.45	7

[12] ชัยอนันต์ สมุทวณิช, อ้างแล้ว, หน้า 92.

[13] ยุทธพร อิสรชัย, “อินเตอร์เน็ตกับการเมืองไทย” (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2544), หน้า 205

ให้รายละเอียดได้มากกว่าที่ได้จากสื่ออื่นๆ	6.96	8

จากตารางที่ 1.1 พบว่า เหตุผล 5 อันดับแรกที่กลุ่มตัวอย่างใช้สื่ออินเตอร์เน็ตเพื่อวัตถุประสงค์ที่เกี่ยวการเมือง คือ (1) เป็นช่องทางการสื่อสารที่มีเสรีภาพสูง (2) เป็นช่องทางของประชาชนที่จะเสนอความคิดเห็นต่อผู้บริหารประเทศได้ง่ายที่สุด (3) เป็นช่องทางการสื่อสารที่ปลอดภัยเป็นส่วนตัว (4) เป็นข่าวที่ไม่เผยแพร่ผ่านสื่ออื่น และ (5) สามารถติดตามข่าวสารได้ทุกเวลาที่ต้องการ ตามลำดับ สื่ออินเตอร์เน็ตอันเป็นสื่อที่มีราคาถูกจึงมีความได้เปรียบสื่ออื่นๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสื่อโทรทัศน์และวิทยุ ที่มีข้อจำกัดในด้านเวลาที่ซื้อขายกันด้วยราคาที่สูงมากทำให้เกิดข้อจำกัดในการนำเสนอข่าวต่างๆ จึงไม่สามารถเสนอเรื่องใดเรื่องหนึ่งได้อย่างสมบูรณ์และมีเนื้อหาสาระ จากเงื่อนไขดังกล่าว ทำให้สื่อโทรทัศน์สามารถทำได้เพียงการนำเสนอ “ภาพจำลองข่าว” (semblance of information)[14] เท่านั้น

ในปัจจุบันจึงได้มีการนำเอาสื่ออินเตอร์เน็ตมาใช้ประโยชน์ในทางการเมืองเพิ่มมากขึ้น โดยเฉพาะการที่พรรคการเมืองและผู้สมัครรับเลือกตั้งได้ใช้เว็บไซต์ในการรณรงค์หาเสียง นอกจากนี้ยังมีเว็บไซต์ที่เกี่ยวข้องกับการเมืองต่าง ๆ ที่มีกระดานสนทนา (web board) หรือห้องสนทนา (chat room) เพื่อให้ผู้ใช้อินเตอร์เน็ตได้เข้ามา “ตั้งประเด็น” และมีการแสดงความคิดเห็นถกเถียงต่อประเด็นการเมืองนั้น อันเป็นสื่อที่ได้รับความนิยมอย่างสูง โดยกระดานสนทนาทางการเมืองเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มสนทนา (discussion group) บนกระดานข่าวอินเตอร์เน็ต หรือ Internet Message Boards (IMBs)[15] แต่การสนทนา แสดงความคิดเห็น หรือเผยแพร่ข่าวสารทางการเมืองเหล่านั้น กลับมิได้มีการตรวจสอบควบคุมอย่างเพียงพอ หากพิจารณาแล้วจะพบว่า สภาวการณ์ทางสังคมปัจจุบันกำลังดำเนินไปในทิศทางของ “ตลาดเสรี” ที่อำนาจทางการเงินและทุนกระจุกตัวอยู่ในมือของคนจำนวนน้อยที่สามารถสั่งการหรือครอบงำการตัดสินใจของคนจำนวนมากได้ ขณะที่สถานการณ์ระหว่างสังคมกับสื่อมวลชนก็กำลังดำเนินไปในแบบเดียวกัน กล่าวคือ สื่อและการโฆษณาสินค้าโดยผ่านทางสื่อเหล่านี้กำลังเข้ามามีอำนาจครอบงำสังคมในลักษณะเดียวกับที่บริษัททุนข้ามชาติขนาดใหญ่เข้ามามีบทบาทในการกำหนดระดับราคาและความต้องการสินค้าในตลาด และกำหนดทิศทางความเห็นความเชื่อ แม้แต่ทัศนคติของผู้คนก็ถูกกำหนดไปในทิศทางที่สื่อและผู้มีอำนาจ เช่น นักธุรกิจการเมือง ต้องการให้เป็น เพราะการเติบโตและความแข็งแกร่งของสื่อสอดคล้องกับความเชื่อของสังคมที่ว่าจะนำมาซึ่งพื้นที่อันกว้างขวางในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นได้อย่างเสรี แต่เมื่อสื่อถูกผูกขาดโดยกลุ่มคนเพียงไม่กี่คน การแข่งขันระหว่างสื่อในการนำเสนอความคิดเห็นที่แตกต่างหรือขัดแย้งกันย่อมมีน้อยลงตามลำดับ สื่อทั้งหลายถูกทำให้เสนอข้อมูลแบบเดียวกัน การวิเคราะห์ทำนองเดียวกัน ผลที่เกิดขึ้นจากความก้าวหน้า

---

[14] ไชยันต์ ไชยพร, อ้างแล้ว, หน้า 51.

[15] Pitch Pongsawat, “Information Technology and the Politics of Representation in Thailand after 1992 : A Case Study of Political Message Boards on the Internet” Paper presented at the 18th Annual Berkeley Conference on Southeast Asia 16-17 February 2001,University of California at Berkeley, p. 9.

ของวิทยาการการสื่อสารก็อาจทำให้ความคิดความเข้าใจของมนุษย์มิได้อยู่ในรูปของ “แนวความคิด” (concepts) หรือการสร้างนามธรรมความคิด (abstract mental constructs) แต่ความนึกคิดของมนุษย์จะถูกกำหนดในรูปแบบของ “ภาพลักษณ์” ที่ถูกทำให้เห็นมิได้มีเรื่องของความคิดความเข้าใจมาเกี่ยวข้องมากนัก ไม่สามารถจะให้ความคิดเห็นหรือข้อวิจารณ์ ถ้าจะให้ได้ก็เป็นความคิดเห็นหรือข้อวิจารณ์ของคนอื่น ๆ ที่ปรากฏผ่านสื่อ[16] หรือเป็นลักษณะของ “การถูกสื่อคิดแทน” นั่นเองแต่การตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลจากองค์กรที่เกี่ยวข้อง เช่น คณะกรรมการการเลือกตั้ง กลับมีน้อยมากซึ่งสอดคล้องกับความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างที่มีต่อความสามารถขององค์กรที่มีหน้าที่ควบคุมดูแลการใช้สื่ออินเตอร์เน็ตในทางการเมืองของไทย[17] ดังตาราง 1.2

ตารางที่ 1.2 แสดงความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างที่มีต่อความสามารถขององค์กร
ที่มีหน้าที่ควบคุมดูแลการใช้สื่ออินเตอร์เน็ตในทางการเมือง

ความสามารถขององค์กร ที่มีหน้าที่ควบคุมดูแล	**จำนวน**	**ร้อยละ**
มากที่สุด	11	2.9
มาก	11	2.9
พอสมควร	106	28.0
น้อย	239	63.1
ไม่มีเลย	12	3.2
รวม	**379**	**100.0**

จากตารางที่ 1.2 พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่คิดว่า องค์กรที่มีหน้าที่ควบคุมดูแลการใช้สื่ออินเตอร์เน็ตในทางการเมืองมีความสามารถในระดับน้อย คิดเป็นร้อยละ 63.1 รองลงมาคือ มีความสามารถในระดับพอสมควร คิดเป็นร้อยละ 28.0 และไม่มีความสามารถเลย คิดเป็นร้อยละ 3.2 ตามลำดับ

นอกจากนี้ เมื่อกลุ่มตัวอย่างได้รับข่าวสารก็มีความน่าเชื่อถืออยู่ในระดับพอสมควรเท่านั้น และยังต้องมีการนำเอาข้อมูลข่าวสารที่ได้รับจากสื่ออินเตอร์เน็ตมาคิดวิเคราะห์ความถูกต้องน่าเชื่อถือบ่อยมาก ดังปรากฏในแผนภูมิ 1.1 และ 1.2

---

[16] ไชยันต์ ไชยพร, อ้างแล้ว, หน้า 46-49.

[17] ยุทธพร อิสรชัย, “อินเตอร์เน็ตกับการเมืองไทย” (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2544), หน้า 207

แผนภูมิที่ 1.1 แสดงระดับความเชื่อถือข่าวสารทางการเมืองจากสื่ออินเตอร์เน็ตของกลุ่มตัวอย่าง

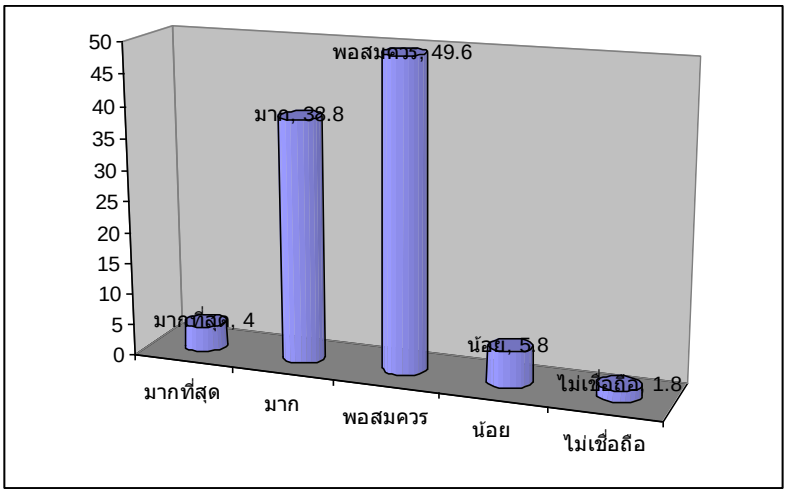

แผนภูมิที่ 1.2 แสดงการนำข่าวสารทางการเมืองที่กลุ่มตัวอย่างได้รับจากสื่ออินเตอร์เน็ต มาคิดวิเคราะห์ถึงความถูกต้องและความน่าเชื่อถือ

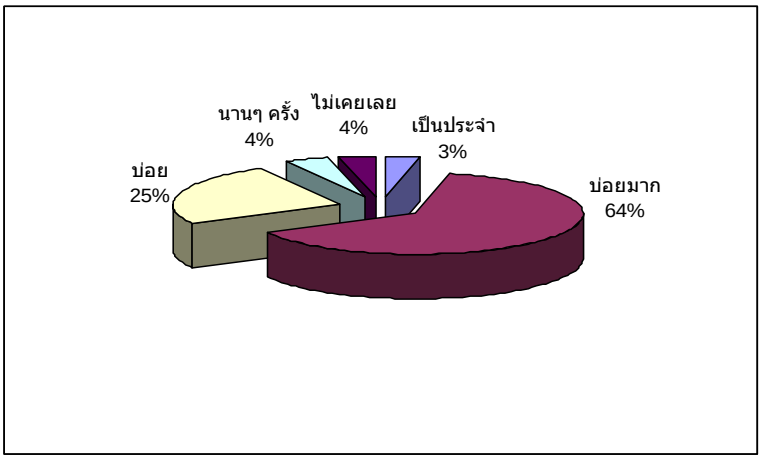

ในประเด็นของการมีองค์กรตรวจสอบควบคุม จะเห็นได้ว่าสหรัฐอเมริกาซึ่งเป็นประเทศที่มีความก้าวหน้าทางการสื่อสารสูงได้ก่อตั้งองค์กรอิสระที่ทำหน้าที่ดูแลกิจการการสื่อสาร คือ "คณะกรรมาธิการกลางการสื่อสาร" (Federal Communications Commission : FCC) เป็นองค์กรอิสระที่เป็นตัวแทนของรัฐบาลสหรัฐฯ รับผิดชอบโดยตรงต่อสภาคองเกรส FCC ก่อตั้งขึ้นโดยกฎหมายการสื่อสาร ค.ศ.1934 และถูกกำหนดให้มีหน้าที่ดูแลกำกับการสื่อสารระหว่างรัฐและระหว่างประเทศ ไม่ว่าจะเป็นวิทยุ โทรทัศน์ การสื่อสารทางสาย ดาวเทียม และเคเบิล ซึ่งอำนวยการโดยคณะกรรมาธิการ 5 คน ที่ได้รับแต่งตั้งจากประธานาธิบดีและได้รับการรับรองจากวุฒิสภา มีวาระสมัยละ 5 ปียกเว้นเมื่อกำหนดให้ไม่มีกำหนดวาระ ประธานาธิบดีแต่งตั้งให้หนึ่งในคณะกรรมาธิการนั้นเป็น

ประธาน และห้ามไม่ให้มีกรรมาธิการที่เป็นสมาชิกพรรคการเมืองเดียวกันเกิน 3 คน และห้ามไม่ให้ผู้ที่มีผลประโยชน์ในธุรกิจที่จะต้องเกี่ยวข้องกับการทำงานของคณะกรรมาธิการ[18] ซึ่งมีลักษณะคล้ายคลึงกับ "คณะกรรมการจัดสรรคลื่นวิทยุโทรทัศน์แห่งชาติ" (กทช.) ของไทยที่กำลังดำเนินการสรรหาคณะกรรมการอยู่

แนวโน้มของการนำเอาเครือข่ายอินเตอร์เน็ตมาใช้ประโยชน์ในทางการเมืองของไทยในอนาคต

กระแสโลกาภิวัตน์ยังคงจะเป็นกระแสหลักของการเปลี่ยนแปลงสังคมไทยในอนาคต ทั้งนี้กระแสโลกาภิวัตน์จะมีทิศทางและแนวโน้ม 4 ด้านใหญ่ ๆ กล่าวคือ[19]

1.กระแสโลกาภิวัตน์ ยังคงขยายตัวต่อไปอย่างรวดเร็ว โดยจะแปรสภาพกลายเป็นกระแสภูมิภาคหรือการร่วมมือระดับภูมิภาค (regionalization) มากขึ้น โดยมีอนุภูมิภาคเป็นหน่วยสำคัญของการร่วมมือกันเพื่อแข่งขันกับภูมิภาคหรืออนุภูมิภาคอื่น ๆ

2.กระแสโลกาภิวัตน์เกิดขึ้นจากแรงผลักดันทางเทคโนโลยี โดยเฉพาะอย่างยิ่งการกระจายตัวของเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์และการสื่อสารคมนาคม สิ่งที่เกิดขึ้นควบคู่กันไปในความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจก็คือ (ก) โลกาภิวัตน์ด้านการเงิน (ข) โลกาภิวัตน์ด้านอุปสงค์ และ (ค) โลกาภิวัตน์ด้านการแข่งขัน

3.กระแสโลกาภิวัตน์จะก่อให้เกิดความสัมพันธ์ระหว่างส่วนต่าง ๆ ของสังคมโลกแบบใหม่มากขึ้นที่เปลี่ยนแปลงไปจากความสัมพันธ์ระหว่างประเทศซึ่งอาศัยการทูตเป็นกระบวนการเจรจา มาเป็นความสัมพันธ์สามเส้าระหว่างรัฐต่อรัฐ บรรษัทต่อบรรษัทและรัฐต่อบรรษัท ทั้งนี้โดยมีความสัมพันธ์ 3 ด้านพร้อมกันไปคือ ด้านการเมือง ด้านเศรษฐกิจ และด้านการแข่งขัน

4.โลกาภิวัตน์มีแนวโน้มที่จะนำไปสู่การปกป้องตลาดของประเทศที่มีการพัฒนาอุตสาหกรรมสูง และสำหรับประเทศที่กำลังพัฒนาหรือประเทศอุตสาหกรรมใหม่จะต้องเผชิญปัญหาสำคัญที่ประเทศเหล่านี้ได้แก่

(ก) ประโยชน์เชิงเปรียบเทียบระหว่างการผลิตระดับโลกกับระดับภูมิภาค เพราะต้นทุนด้านแรงงานจะลดความสำคัญลง และความใกล้เคียงทางภูมิศาสตร์ จะมีความสำคัญเพิ่มขึ้น

(ข) การผลิตจะเน้นความสำคัญของขอบเขตการผลิต (economies of scope) ซึ่งได้แก่ การผลิตสินค้าที่หลากหลายด้วยทรัพยากรที่มีอยู่ ในขณะเดียวกันก็ลดความสำคัญของการผลิตที่เน้นปริมาณของสินค้า (economies of scale) ดังนั้นระบบการผลิตจึงจะเน้นการเพิ่มพูนโอกาสที่จะ

---

[18] ไชยันต์ ไชยพร, อ้างแล้ว, หน้า 76.

[19] ชัยอนันต์ สมุทวณิช, อ้างแล้ว, หน้า 25-26.

ปรับปรุงการผลิตและลักษณะของสินค้าให้เป็นไปตามเงื่อนไขจำเพราะของอุปสงค์ และตลาดจำเพาะ ระบบการผลิตจึงจะต้องมีความคล่องตัวปรับเปลี่ยนง่าย

ความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีจึงเป็นเรื่องสำคัญอย่างยิ่งในการเตรียมรับกับการเปลี่ยนแปลงในอนาคต การเลือกเทคโนโลยีในอนาคตมิใช่เป็นเพียงการตัดสินใจทางวิชาการหรือทางวิทยาศาสตร์เท่านั้น หากเป็นการตัดสินใจที่มีมิติทางเศรษฐกิจการเมือง สังคมและวัฒนธรรมควบคู่ไปด้วย เพราะในสังคมหนึ่ง ๆ นั้น แต่ละส่วนย่อมมีลักษณะพื้นฐานทางสังคมที่แตกต่างกัน อิทธิพลของกระแส "โลกาภิวัตน์" และ "การเปิดเสรี" ที่เกิดขึ้นและได้ขยายวงกว้างทั่วโลกเช่นนี้ ทำให้การสื่อสารโทรคมนาคมมีความสะดวก ติดต่อกันง่ายขึ้นจึงส่งผลให้การรับรู้ข่าวสารมีความรวดเร็ว และมีลักษณะคล้ายคลึงกันทั่วโลก หรือเกิดเป็นลักษณะ "หมู่บ้านโลก" และ "วัฒนธรรมโลก" ส่งผลให้เกิดความขัดแย้งทางวัฒนธรรมอันเนื่องมาจากการสื่อสารที่รวดเร็วเสมือนอยู่ในชุมชนหรือประเทศเดียวกัน ทำให้เกิดการส่งผ่านวัฒนธรรมผ่านสื่อทันสมัย จากประเทศตะวันตกที่มีพื้นฐานทางวัฒนธรรมแตกต่างกับสังคมไทย ทัศนคติ ค่านิยมสมัยใหม่แบบตะวันตกจะหลั่งไหลเข้าสู่สังคมไทยที่ยังคงมีทัศนคติ ค่านิยมและวัฒนธรรมแบบดั้งเดิมอยู่ จึงเกิดความขัดแย้งทางวัฒนธรรมนำมาซึ่งปัญหาสังคมต่าง ๆ มากมาย เช่น ปัญหาการมีเพศสัมพันธ์ของเยาวชนก่อนวัยอันควร การล่อลวงผ่านทางสื่ออินเตอร์เน็ต

ปัจจัยทางการเมืองที่สำคัญที่สุดในยุคข้อมูลข่าวสาร จะมิใช่ระบอบการเมืองหรือเสถียรภาพทางการเมือง หากแต่เป็นรูปแบบใหม่ของความสัมพันธ์ข้ามรัฐ การเปลี่ยนแปลงอำนาจทั้งทางด้านเศรษฐกิจ การเมือง สังคม วัฒนธรรม จากรัฐไปเป็นบรรษัทข้ามชาติ การสื่อสารผ่านดาวเทียมและอินเตอร์เน็ตและลอดรัฐ เช่น การค้าชายแดน และการติดต่อของประชาชนที่มีเชื้อชาติ ภาษา วัฒนธรรมใกล้เคียงกันซึ่งแต่ก่อนถูกกีดกั้นโดยเขตแดนตามหลักอธิปไตยของรัฐ ย่อมก่อให้เกิดสภาพการณ์ที่จะส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตและความสัมพันธ์ด้านอำนาจระหว่างรัฐ สถาบันทางสังคม ชุมชน และปัจเจกชน

ความแตกต่างที่สำคัญอย่างยิ่งระหว่างรัฐในปัจจุบันและรัฐในอนาคต คือ รัฐปัจจุบันต้องการควบคุมและครอบงำประชาชนภายใต้อำนาจอธิปไตยของรัฐ ซึ่งมีอาณาเขตที่แน่นอนขึ้นต่ออำนาจศูนย์กลาง แต่รัฐในอนาคตจะตกอยู่ในสภาวการณ์ที่ไม่อาจควบคุมและครอบงำประชาชนได้ เพราะการข้ามรัฐจะเป็นปรากฏการณ์ที่กลายเป็นเรื่องธรรมดา ชุมชนในอนาคต จะเป็นชุมชนที่ไม่จำเป็นต้องยึดติดกับสถานที่แต่จะเป็นชุมชนเสมือนจริง หรือ Cyber Space เช่น ชุมชนบนเครือข่ายอินเตอร์เน็ต เป็นต้น

ดังเช่นที่ ชัยอนันต์ สมุทวนิช[20] ได้ตั้งข้อสังเกตว่า ความแตกต่างกันระหว่างประเทศที่มีการวัดและจัดลำดับกันในรูปของ Human Development Index (HDI) และ Gender–Related Development

---

[20] ชัยอนันต์ สมุทวณิช, อ้างแล้ว, หน้า 51.

Index (GDI) นั้น ยังไม่พอเพียง หากควรมีการจัด Technology–Related Development Index (TDI) อีกด้วย เพราะในปัจจุบันปัจจัยสำคัญที่สุดอย่างหนึ่งที่ก่อให้เกิดความแตกต่างกันระหว่างประเทศก็คือ การมีเทคโนโลยีและการไม่มีเทคโนโลยี ในศตวรรษหน้าวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีจะมีความสำคัญต่อมนุษย์ชาติมากขึ้นกว่าที่เคยเป็นมาในศตวรรษที่แล้ว อาจกล่าวได้ว่าตัวของมันเองนั้นนอกจากจะมีความสำคัญแล้ว ผลกระทบทางสังคมที่เกิดจากวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยียิ่งจะมีความสำคัญมากเป็นพิเศษ

ในอดีตการพัฒนาเป็นการพัฒนาโดยรัฐแต่อ้างว่ากระทำเพื่อประชาชน แนวโน้มในอนาคต คือ การปรับเปลี่ยนไปเป็นการพัฒนาของประชาชน เพื่อประชาชนและโดยประชาชน เมื่อเป็นเช่นนี้โลกยุคใหม่จึงจะให้ความสำคัญต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนมากกว่าที่เคยเป็นมาและเป็นการมีส่วนร่วมโดยตรง (direct participation) โดยไม่จำเป็นต้องผ่านตัวแทน โลกอนาคตจึงจะไม่แยกประชาธิปไตยกับการพัฒนาออกจากกัน แต่จะเชื่อมโยงกันโดยประชาชนจะได้รับการยอมรับจากรัฐว่าเป็นปัจจัยสำคัญของความสำเร็จแห่งการพัฒนา โดยภาครัฐและภาคธุรกิจจะยอมให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาอย่างเต็มตัว แทนที่จะตกเป็นฝ่ายรับหรือเป็นเหยื่อของการพัฒนาแต่เพียงฝ่ายเดียว

ลักษณะของชุมชนใหม่นี้ จะเปลี่ยนแปลงไปโดยสิ้นเชิง เพราะชุมชนยุคใหม่แม้จะอยู่ คนละพื้นที่ มีภาษาต่างกัน เชื้อชาติ ขนบธรรมเนียมประเพณีต่างกัน แต่ก็มีการเชื่อมโยงกัน โดยมีความสนใจรสนิยม ตลอดจนการเกี่ยวโยงกับประเด็นปัญหาที่เห็นร่วมกัน ต้องการแก้ไขปัญหาร่วมกัน ชุมชนแบบใหม่นี้จะเกิดขึ้นมากมายหลากหลายซ้อนไปกับครอบครัวและชุมชนแบบดั้งเดิม โดยที่ครอบครัวยังคงเป็นสถาบันหลัก รัฐจะมีหน้าที่ใหม่คือ สานสัมพันธ์ระหว่างครอบครัวซึ่งเป็นสถาบันเก่าแก่กับชุมชนที่เกิดขึ้นใหม่ โดยเฉพาะชุมชนที่เกิดจากเทคโนโลยีทางการสื่อสารหรืออินเตอร์เน็ต

การเคลื่อนไหวทางสังคมที่เคยพบในอดีต เช่น การประท้วง ม็อบ จะหมดความสำคัญลงไป แต่จะเป็นการเคลื่อนไหวโดยไม่จำเป็นจะต้องมีการรวมคนจำนวนมาก หากเป็นการเคลื่อนไหวผ่านการสื่อสารโทรคมนาคมและอินเตอร์เน็ตซึ่งรัฐไม่อาจควบคุมได้ การเมืองในอนาคตจึงจะเป็นการเมืองที่มีประเด็นปัญหาหลากหลายและมีกลุ่มผู้เรียกร้องที่ชัดเจนแต่จะมีจำนวนน้อยและกระจัดกระจายไม่เป็นกลุ่มมวลชนดังที่เคยเป็นมาในอดีต ซึ่งในปัจจุบันก็เริ่มปรากฏให้เห็นได้ในรูปของการ “ตั้งประเด็นสนทนา”ในกระดานสนทนา (web board) ห้องสนทนา (chat room) หรือแม้กระทั่งการส่งไปรษณีย์อิเล็กทรอนิกส์ (E-Mail) เพื่อสร้างข่าวสร้างกระแสทางการเมืองที่ไม่สามารถจะส่งผ่านสื่ออื่น ๆ นอกจากสื่ออินเตอร์เน็ตซึ่งมีเสรีภาพสูง

ในประเทศไทยปัจจุบันก็ได้มีการใช้อินเตอร์เน็ตเพื่อประโยชน์ทางการเมืองมากพอสมควร โดยจะเห็นได้จากการที่พรรคการเมือง หรือผู้สมัครรับเลือกตั้งได้มีเว็บไซต์เพื่อการโฆษณาประชาสัมพันธ์และเป็นช่องทางในการติดต่อสื่อสาร ตลอดจนการมีเว็บไซต์ทางการเมืองต่าง ๆ มากมาย เช่น เว็บไซต์ขององค์กรพัฒนาเอกชน (NGOs) เว็บไซต์ข่าวสารการเมือง แต่เมื่อเทียบกับต่างประเทศก็ถือได้ว่า

ยังคงมีอยู่น้อย ตลอดจนระบบการตรวจสอบ ควบคุมก็ยังคงไม่มีประสิทธิภาพเพียงพอ สอดคล้องกับการสำรวจความคิดเห็นกลุ่มตัวอย่างที่มีต่อการใช้อินเตอร์เน็ตในการเมืองไทย[21] ปรากฏผลตาม ตาราง 1.3

ตารางที่ 1.3 แสดงความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างที่มีต่อการใช้อินเตอร์เน็ตในการเมืองไทย

ประเด็น	เห็นด้วย		ไม่เห็นด้วย		ไม่แน่ใจ		รวม	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
ระบบการควบคุม ตรวจสอบ การรณรงค์หาเสียงผ่านสื่ออินเตอร์เน็ตของไทยในปัจจุบันมีประสิทธิภาพเพียงพอ	25	6.6	328	86.5	26	6.9	379	100.0
ในอนาคตประเทศไทยจะมีการขยายตัวของการใช้สื่ออินเตอร์เน็ตในทางการเมืองเพิ่มมากขึ้น	199	52.5	21	5.5	159	42.0	379	100.0
ประเทศไทยควรมีระบบควบคุม ตรวจสอบ และองค์กรที่ทำหน้าที่ควบคุมดูแลการใช้สื่ออินเตอร์เน็ตที่มีประสิทธิภาพสูง	320	84.4	38	10.0	21	5.5	379	100.0
ในปัจจุบันประเทศไทยยังมีการใช้อินเตอร์เน็ตเพื่อประโยชน์ทางการเมืองน้อย	242	63.9	37	9.8	100	26.4	379	100.0

จากตารางที่ 1.3 พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เห็นด้วยกับประเด็นที่ว่า ในอนาคตประเทศไทยจะมีการขยายตัวของการใช้สื่ออินเตอร์เน็ตในทางการเมืองเพิ่มมากขึ้น ประเทศไทยควรมีระบบควบคุม ตรวจสอบ และองค์กรที่ทำหน้าที่ควบคุมดูแลการใช้สื่ออินเตอร์เน็ตที่มีประสิทธิภาพสูง และในปัจจุบันประเทศไทยยังมีการใช้อินเตอร์เน็ตเพื่อประโยชน์ทางการเมืองน้อย คิดเป็นร้อยละ 52.5 84.4 และ 63.9 ตามลำดับ และพบว่ากลุ่มตัวอย่างไม่เห็นด้วยกับประเด็นที่ว่า ระบบการควบคุม

[21] ยุทธพร อิสรชัย, “อินเตอร์เน็ตกับการเมืองไทย” (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2544), หน้า 215

ตรวจสอบการรณรงค์หาเสียงผ่านสื่ออินเตอร์เน็ตของไทยในปัจจุบันมีประสิทธิภาพเพียงพอ ถึงร้อยละ 86.5

คุณสมบัติด้านความมีเสรีภาพของสื่ออินเตอร์เน็ต ซึ่งเป็นสื่อที่การตรวจสอบ ควบคุมทำได้ยาก นอกจากจะสร้างให้เกิดประโยชน์ในแง่ของการมีส่วนร่วมทางการเมืองโดยตรงระหว่างประชาชนกับรัฐ แต่ในทางตรงข้าม "การหลั่งไหลของข้อมูลข่าวสาร" ก็อาจทำให้ประชาชน "ถูกครอบงำทางความคิดผ่านสื่ออินเตอร์เน็ตได้" โดยเฉพาะกระแสความเป็นโลกาภิวัตน์ตามแบบฉบับอเมริกันที่ต้องการผลักดันให้เกิดการยอมรับแบบฉบับนี้ในทุก ๆ ด้าน ทั้งการเมือง เศรษฐกิจ สังคม ตลอดจนวิถีชีวิตและวัฒนธรรม โดยอาศัยกลไกการตลาดตาม "ระบบทุนนิยมข้ามชาติ" จึงเปรียบเสมือนเป็นระบอบเบ็ดเสร็จประเภทหนึ่ง ที่อาศัยการครอบงำโดยอำนาจและอิทธิพลจากการหลั่งไหลของข้อมูลข่าวสารเพื่อให้บรรลุถึงสังคมอุดมคติตามแนวคิดของระบบทุนนิยม ที่เน้นความสำคัญของวัตถุนิยม (utopian materialism of capitalism)[22]

นอกจากนี้ยังมีแนวคิดในการนำเอาสื่ออินเตอร์เน็ตมาช่วยในการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งผ่านอินเตอร์เน็ต โดยเฉพาะอย่างยิ่งการลงคะแนนเสียงจากกลุ่มผู้มีสิทธิลงคะแนนเสียงจากต่างประเทศ เพื่อลดค่าใช้จ่ายในการจัดการเลือกตั้งในต่างประเทศ และยังมีการนำเอาอินเตอร์เน็ตมาใช้ในการสำรวจความคิดเห็นของประชาชนที่มีการทำกันอย่างกว้างขวางในปัจจุบัน

หากได้ส่งเสริมให้พรรคการเมือง หรือผู้สมัครรับเลือกตั้ง เห็นความสำคัญและนำเอาสื่ออินเตอร์เน็ตมาเป็นสื่อในการรณรงค์หาเสียงร่วมกับสื่อชนิดอื่นๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการส่งเสริมให้มีการใช้สื่ออินเตอร์เน็ตเป็นช่องทางในการสื่อสารระหว่างผู้สมัครรับเลือกตั้ง พรรคการเมือง กับประชาชนผู้ลงคะแนน เพื่อให้มีการร่วมแสดงความคิดเห็นในการกำหนดนโยบาย การร่วมตรวจสอบการดำเนินการตามนโยบายของพรรค หรือผู้สมัครรับเลือกตั้ง รวมทั้งมีการสร้างระบบการควบคุมดูแลการหาเสียงผ่านสื่ออินเตอร์เน็ตให้มีประสิทธิภาพมากกว่าในปัจจุบัน เนื่องจากในปัจจุบันการหลั่งไหลของทุนนิยมสมัยใหม่ได้ขยายตัวอย่างรวดเร็วและกว้างขวางก็จะทำให้เกิดการเข้ามาของข้อมูลข่าวสารและทุนข้ามชาติ

อย่างไรก็ตาม การนำอินเตอร์เน็ตมาใช้ก็ต้องมีความระมัดระวังในประเด็นเรื่องความหลากหลายท่วมท้นของข้อมูลที่กระจัดกระจายเป็นส่วนๆ (fragmented) และไม่มีการเชื่อมโยงทั้งในด้านกาลและเทศะ (time and space) อาจก่อให้เกิดความสับสนต่อการรับรู้ของประชาชน เพราะ ในด้านหนึ่งทำให้ประชาชนไม่สามารถตัดสินใจใดๆได้ภายใต้กระแสข้อมูลดังกล่าวจนอาจนำมาซึ่งความเบื่อหน่ายทางการเมือง หรือต่อเรื่องราวข่าวสารทางการเมือง แม้ว่าสื่ออาจจะสามารถปลุกเร้ามหาชน

---

[22] ชัยอนันต์ สมุทวณิช, จากรัฐชาติสู่รัฐตลาด : แนวความคิดเกี่ยวกับรัฐและสังคมในยุคโลกานุวัตร (กรุงเทพ ฯ: สำนักพิมพ์บ้านพระอาทิตย์, 2544), หน้า 82.

ให้มีส่วนร่วมกับประเด็นสาธารณะได้ แต่ก็ไม่ใช่การเข้าไปมีส่วนร่วมในลักษณะของพลเมืองที่กระตือรือร้นและมีคุณภาพ (active and radical citizens) แต่การปลุกเร้าในลักษณะดังกล่าวของสื่อกลับนำไปสู่การปลุกระดมฝูงชนให้เข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างขาดสติ (mob)[23]

ในยุคแห่งข้อมูลข่าวสารหรือยุคแห่งเทคโนโลยีสารสนเทศปัจจุบัน ข้อมูลข่าวสารจึงเป็นสิ่งที่มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งในฐานะที่จะ "สร้างอำนาจและสร้างผลประโยชน์" ให้เกิดขึ้นกับผู้ที่มี "ความสามารถในการเข้าถึง ครอบครอง และรู้จักใช้งานข้อมูลข่าวสารนั้น" การนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้จึงปัจจัยสำคัญประการหนึ่งในการเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการดำเนินการเสนอแนะข้อคิดเห็น ตลอดจนการกำหนดและตรวจสอบการนำนโยบายนั้นไปปฏิบัติ ซึ่งจะเป็นช่องทางการสื่อสารอีกช่องทางหนึ่งที่จะช่วยสร้างอำนาจและผลประโยชน์ให้กับประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศ หรือเป็นการใช้เทคโนโลยีในพัฒนาการเมืองเพื่อสร้างอำนาจและผลประโยชน์ให้กับส่วนรวมแทนที่จะใช้ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีสร้างอำนาจให้กับคนเพียงส่วนใดส่วนหนึ่งของสังคมเพื่อสร้างผลประโยชน์ส่วนตัว ด้วยบทบาทของเทคโนโลยีการสื่อสารที่มีความสำคัญมากโดยเฉพาะกระแสที่ประชาชนต้องการรับรู้ข้อมูลข่าวสารทางการเมืองมีความสำคัญต่อการปกครอง จึงควรมีการนำเอาเทคโนโลยีสารสนเทศมาเป็นเครื่องมือในการพัฒนาการเมือง ในปัจจุบันแม้ว่ามีการนำเทคโนโลยีมาแก้ปัญหาต่างๆมากมาย แต่ปัญหาทางด้านการเมืองกลับนำมาใช้แก้ปัญหาน้อยมาก ขณะที่การเลือกตั้งและการมีส่วนร่วมทางการเมืองเป็นส่วนสำคัญส่วนหนึ่งของระบบการเมืองในการส่งเสริมและพัฒนาการเมืองในระบอบประชาธิปไตย จึงเป็นที่น่าสนใจในการนำเอาความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีโดยเฉพาะด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ หรืออินเตอร์เน็ตมาใช้ในการพัฒนาการเมืองการปกครองของไทยให้ดีขึ้น

[23] ไชยันต์ ไชยพร, อ้างแล้ว, หน้า 48.